

: Хелтон, 1998. – 130 с.

2. Д'ячкова Н. А. Поняття права на виховання // Проблеми законності. – 2003. – № 3. – С. 104-109.

3. Сімейний кодекс України: Закон від 10 січня 2002 р. № 2947-III. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

4. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – С. 35-53.

Сокиран Ф. М., – професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДИНИ

Конституція України (ст. 3) проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю [4]. Гарантія захисту проголошених цінностей відбувається через норми кримінального законодавства, які встановлюють відповідальність за посягання на волю, свободу та недоторканність особи.

Одним із таких протиправних діянь, що посягає на честь, волю та гідність особи, є насильницьке зникнення людини, яке, нажаль, має місце в сучасних українських реаліях, але досі не знайшло свого відображення в кримінальному законодавстві України.

Термін «насильницьке зникнення» (ісп. – «desaparición forzada») з'явився у 60-70-х роках ХХ століття, коли такі зникнення стали звичним явищем в державах Латинської Америки. Запропонована конструкція охоплювала грубе порушення прав людини та злочин, вчинений прямо чи опосередковано та за підтримки органів державної влади з метою усунення неугодних осіб [6, с. 6]. Першими державами,

в яких насильницьке зникнення неугодних осіб було частиною державної політики, стали Гватемала та Аргентина (у цій країні насильницькі зникнення були найбільш поширені і мали систематичний характер) [2, с. 49–50].

Насильницьке зникнення принципово відрізняється від подібних злочинів тим, що держава бере участь у його плануванні й виконанні. В якості типового «злочину держави», насильницьке зникнення може бути здійснено тільки державними чиновниками або з їх дозволу та за їх підтримки [5, с. 74].

Явище насильницьких зникнень викликало занепокоєння ООН, яка починаючи з 70-х років ХХ століття вжила низку заходів для протидії йому. Перша резолюція з питань насильницьких зникнень була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1978 році. У своїй резолюції 1978 року Генасамблея ООН звернулася до держав–членів із закликом співробітництва зі спеціалізованими організаціями ООН у справі розшуку та встановлення місцезнаходження осіб, що зникли безвісти. У 1980 році Комісія з прав людини вирішила створити робочу групу з насильницьких або недобровільних зникнень. Ця група склала перелік заходів превентивного характеру та заходів протидії, які мали вживатися державами для того, щоб викоринити практику насильницьких зникнень [1].

Згідно з Декларацією про захист усіх осіб від насильницького зникнення, що була проголошена Генеральною Асамблеєю в резолюції 47/133 від 18 грудня 1992 року, випадки насильницьких зникнень мають місце, коли «особи піддаються арешту, затримуються, або викрадаються проти їхньої волі або в будь-який інший спосіб позбавляються волі посадовими особами різноманітних ланок чи рівнів уряду, організованими групами або приватними особами, що діють від імені уряду, за його прямої чи непрямої підтримки, з його дозволу або згоди, за подальшої відмови повідомити про долю чи місцезнаходження таких осіб або визнати позбавлення їх волі, що робить цих осіб поза захистом закону» [3]. Будь-який акт насильницького зникнення є образою людської гідності. Він засуджується як заперечення цілей Статуту Організації Об'єднаних Націй і як серйозне і кричуще порушення прав людини і основних свобод, проголошених у Загальній декларації прав людини (1950 р.) та

підтверджених і розвинених у міжнародних документах, які стосуються цієї сфери захисту. Будь-який акт насильницького зникнення ставить осіб, які зазнали тихих дій, поза захистом закону, а також спричиняє тяжкі страждання їм та їхнім сім'ям. Він є порушенням норм міжнародного права, яке гарантує, зокрема, право на визнання правосуб'єктності особистості, право на свободу і безпеку особистості і право не зазнавати катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання. Він є також порушенням права на життя чи є серйозною загрозою для цього права.

Держави зобов'язані вживати ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів з метою запобігання і припинення актів насильницького зникнення, зокрема, передбачити у кримінальному законодавстві, що такі акти складають тривалий злочин, і встановити громадянську відповідальність.

Всесвітня конференція з прав людини, що відбулася у Відні 14–25 червня 1993 року, привітала прийняття Генеральною Асамблеєю Декларації і закликала усі держави «вжити ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів з метою запобігання, припинення і покарання актів насильницьких зникнень». З 1993 року Комісія з прав людини регулярно приймає резолюції, в яких вона з посиланням на Декларацію закликає усі уряди вживати відповідних законодавчих та інших заходів для запобігання і покарання актів насильницьких зникнень і вживати з цією метою заходів на національному і регіональному рівнях і у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй.

У Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. зазначено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, чи то стан війни або загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи інший надзвичайний стан, не можуть слугувати виправданням насильницького зникнення. Для цілей цієї Конвенції насильницьким зникненням вважається арешт, затримання, викрадення чи позбавлення волі в будь-якій іншій формі представниками держави чи особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави, при подальшій відмові визнати факт позбавлення волі або приховування даних про долю чи місцезнаходження зниклої особи,

унаслідок чого цю особу залишено без захисту закону. Кожна держава-учасниця вживає відповідних заходів для розслідування дій, визначених у ст. 2, що скоюються особами чи групами осіб, які діють без дозволу, підтримки чи згоди держави, і для віддання правосуддю відповідальних за це осіб.

Окремо варто зауважити, що стаття 4 Конвенції зобов'язує держав-учасниць вживати необхідних заходів для того, щоб насильницьке зникнення кваліфікувалося як правопорушення в її кримінальному праві.

Незважаючи на це, на сьогоднішній день в Україні досі відсутнє належне регулювання правового статусу осіб, зниклих безвісти, що є прогалиною чинного законодавства України, необхідність усунення якої загострилася у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України та окупації Автономної Республіки Крим.

То ж, на нашу думку доцільність криміналізації насильницького зникнення сьогодні вже не є дискусійною. В тому числі з огляду на приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, що висуває перед Україною відповідні зобов'язання, зокрема необхідність вжиття заходів для того, щоб «насильницьке зникнення кваліфікувалося як правопорушення в її кримінальному праві» (ст. 4 Конвенції).

Список використаних джерел

1. Андреу-Гусман Ф. Рабочая группа ООН по борьбе с насильственными исчезновениями. *Международный журнал Красного Креста: Пропащие без вести*. 2002. № 848. С. 101.

2. Галарза П. М. Борьба с насильственными исчезновениями в рамках межамериканской системы защиты прав человека: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Москва, 2016. 198 с.

3. Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення: Резолюція 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 груд. 1992 р.. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_225

4. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

5. Старостенко Л. В. Співвідношення понять «насильницьке зникнення» та «викрадення людини» в міжнародному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 73–76.

6. Ott L. *Enforced Disappearance in International Law*. Cambridge: Intersentia, 2011. P. 6.

Моргун Н. С., – завідувач кафедри досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОВЕДЕННЯ НИЗКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ

Незаконне заволодіння транспортним засобом в основному вчиняється таємно, причому злочинці майже не залишають слідів, що мають значення для слідства, а можливість фіксування події злочину значно ускладнена. Тому, в більшості випадків виявлення та розслідування таких злочинів відбувається шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД).

У ч. 1 ст. 246 КПК України визначено, що НСРД – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Ми підтримуємо думку М. Л. Грібова, що криміналістичне забезпечення НСРД – це система заходів з одержання максимальної ефективності цих дій для виконання завдань кримінального провадження [1, с. 39].

Загальний порядок взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів (ініціаторів та допоміжних) під час організації та проведення НСРД передбачає такі спільні заходи:

1) складання слідчим клопотання про надання дозволу на проведення НСРД та погодження його з прокурором;

2) подання клопотання про надання дозволу на проведення